

S. dr hab. Halina Wrońska, prof. KUL
Sekcja Teologii Pastoralnej i Katechetyki KUL

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Michaliny **KĘDZIERSKIEJ**
pt. *Apologia małżeństwa i rodziny w nauczaniu religii katolickiej*
w liceum ogólnokształcącym.

napisanej na Wydziale Teologicznym

Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Piotra Tomasika. Warszawa 2023

(wydruk komputerowy stron 289).

Rodzina stanowi uprzywilejowane środowisko wychowania młodego człowieka. Ze względu na uczuciowe więzi między małżonkami oraz rodzicami a dziećmi stwarza się niepowtarzalny klimat miłości i zaufania, umożliwiający przyjacielski dialog wychowawczy. W takim dialogu możliwe jest nie tylko przekazywanie prawdy o świecie, Bogu i człowieku, ale również integralne oddziaływanie na postawę i osobowość człowieka. Rodzina jest środowiskiem najsilniej oddziałującym na jednostkę. W świecie współczesnym zarówno małżeństwo jak i rodzina narażone są na wiele różnych niebezpieczeństw, kryzysów, agresywnych ataków. Dlatego Kościół, poprzez nauczanie religii w szkole, proponuje apologię małżeństwa i rodziny, rozumianą jednak nie jako stawianie się w kontrze do wyzwań współczesnego świata, ale poprzez ukazywanie piękna i godności małżeństwa i rodziny.

W nurt refleksji nad tą ważną i aktualną problematyką katechetyczną, dotyczącą małżeństwa i rodziny, włącza się rozprawa doktorska mgr lic. Michaliny Kędzierskiej, przygotowana na seminarium naukowym z katechetyki pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Piotra Tomasika.

Ocena rozwiązania podjętego problemu od strony merytorycznej i formalnej stanowi przedmiot niniejszej recenzji.

1. Opis rozprawy doktorskiej

Recenzowana rozprawa doktorska mgr lic. Michaliny Kędzierskiej składa się z tekstu liczącego 289 stron wydruku komputerowego, w tym 31 stron bibliografii, podzielonej na źródła i literaturę uzupełniającą. Wybór tematu został podyktowany zainteresowaniami naukowymi Autorki oraz praktyką katechetyczną w szkole.

We wstępie do rozprawy (s. 7-11) Autorka uzasadniła wybór tematu, wskazując na jego aktualność oraz określiła problem swoich dociekań naukowych. Jest nim odpowiedź na pytanie w „jakim stopniu pozytywna apologia małżeństwa i rodziny jest obecna w szkolnym nauczaniu religii w liceum” (s. 8). Autorka wskazała także na aktualny stan badań w interesującej ją dziedzinie, zagadnienia na których skoncentruje swoją uwagę, poinformowała o bazie źródłowej, strukturze pracy i metodzie naukowej.

Po koniecznych procedurach wstępu Autorka przystąpiła do rozwiązania podjętego problemu w pięciu rozdziałach rozprawy doktorskiej. Uczyniła to z konsekwencją, w oparciu o przyjętą zasadę porządkującą materiał badawczy. W pierwszych dwóch rozdziałach przedstawiła syntezę nauczania Kościoła katolickiego w zakresie małżeństwa i rodziny, następnie przybliżyła współczesne tendencje kulturowe, które najbardziej wpływają na kształt małżeństwa i rodziny, by w końcowej części ukazać działania Kościoła katolickiego w zakresie promowania wartości małżeństwa i rodziny na podstawie dokumentów programowych katechezy.

W rozdziale pierwszym (s. 12-60) Autorka opisała Boży zamysł na temat małżeństwa i rodziny ukazany na kartach Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu. Wartością dodaną do pierwszego rozdziału jest synteza nauczania Katechizmu Kościoła Katolickiego na temat małżeństwa, która dotyczy trzech aspektów: Bożego pochodzenia człowieka, podkreślenia równości i odmienności płci, istoty sakramentu małżeństwa.

W rozdziale drugim (s. 61-98) analizie zostały poddane wybrane dokumenty Kościoła powszechnego i partykularnego. Wśród dzieł Magisterium Kościoła omówiono cztery dzieła ostatnich papieży, które w największym stopniu odnaleźć można w dokumentach programowych katechezy. Są to: Encyklika *Humanae vitae* Pawła VI, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* Jana Pawła II, Encyklika *Deus caritas est* Benedykta XVI oraz Adhortacja apostolska *Amoris laetitia* papieża Franciszka. W dokumentach II Polskiego Synodu Plenarnego zwrócono uwagę na jedność nauki Kościoła w zakresie małżeństwa i rodziny.

Wskazanie pewnej idealnej wizji małżeństwa i rodziny okazało się niewystarczające, bowiem współczesnym rodzinom daleko do ideału. Dlatego w rozdziale trzecim (s. 99-148) zostały przybliżone istotne, współczesne zmiany mające swoje źródło ideologiczne. Nakreślono takie zjawiska jak: rewolucja seksualna lat 60. ubiegłego wieku, globalna rewolucja kulturowa, czy postmodernizm. To dało podstawę do wyszczególnienia problemów, przed jakimi staje dziś małżeństwo i rodzina. Autorka pracy podzieliła je na cztery

kategorie: wypływające ze współczesnych nurtów ideowych, obejmujące zmiany społeczno-kulturowe, dotyczące sytuacji materialnej oraz związane z uzależnieniami.

W rozdziale czwartym (149-189) Autorka dokonała syntezy apologii Kościoła katolickiego w zakresie małżeństwa i rodziny, zwracając szczególną uwagę na potrzebę stanowczej, ale pozytywnej apologii. Oznacza to, że nie należy skupiać się tylko na działaniach obronnych, ale podkreślać wartość i znaczenie małżeństwa i rodziny.

Odnosząc się do tytułu pracy, istotę rozważań Autorki stanowiło wykazanie treści apologetycznych w dokumentach programowych katechezy. Stanowi to treść rozdziału piątego rozprawy doktorskiej (s. 190-255). Uwagę skupiły: Podstawa programowa katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce i Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach. Dokonana w trakcie prac reforma oświaty, zobowiązała Autorkę do wykazania różnic i podobieństw omawianych dokumentów w perspektywie lat 2010-2018. Analiza materiału badawczego dała pozytywne rezultaty w postaci wyszczególnienia treści apologetycznych w zakresie małżeństwa i rodziny.

W zakończeniu rozprawy Doktorantka dokonała podsumowania i oceny swojej pracy a także wskazała na potrzebę kontynuowania badań w tym zakresie. Integralną część rozprawy stanowi 11 stronicowa bibliografia.

2. Ocena merytoryczna rozprawy

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi studium z katechetyki, w którym Autorka zajmuje się apologią małżeństwa i rodziny w nauczaniu religii katolickiej w liceum ogólnokształcącym. Dysertacja jest interesująca zarówno dla teologów jak również dla tych, którzy interesują się wychowaniem młodzieży w Polsce. Wybór tematu został podyktowany zainteresowaniami naukowymi Autorki oraz jej praktyką katechetyczną w szkole. Obserwacja uczestnicząca jest elementem uwiarygodniającym prowadzone badania katechetyczne. Jest bowiem cenne, jeśli refleksja naukowa łączy się z praktyką katechetyczną lub z niej wypływa. To stanowi dodatkowy atut piszącej rozprawę naukową.

W napisanie recenzowanej rozprawy mgr lic. Michalina Kędzierska włożyła wiele pracy. Przeprowadzając badania naukowe dotarła do dokumentacji źródłowej w formie dokumentów ogólnokościelnych i dokumentów Kościoła w Polsce. Zebrała także imponującą ilość literatury przedmiotu, dotyczącej przemian społecznych w Polsce, odnoszącej się przede wszystkim do małżeństwa i rodziny. Należy podkreślić, że Doktorantka umiejętnie powiązała wiedzę pochodzącą ze źródeł zastanych, czyli dokumentów Kościoła oraz literatury uzupełniającej, która została przez Doktorantkę nie tylko zgromadzona i przyswojona ale także umiejętnie i metodycznie wykorzystana w rozwiązywaniu problemu naukowego. Pozwoliło to Autorce rozprawy doktorskiej gruntownie przeanalizować materiał naukowy.

Recenzowana rozprawa doktorska mgr lic. Michaliny Kędzierskiej wychodzi naprzeciw współczesnym realiom i zapotrzebowaniom katechetycznym. Za jej zasadnością przemawiają racje poznawcze oraz katechetyczne. Małżeństwo i rodzina stają się współcześnie przedmiotem badań wielu dziedzin naukowych w świecie dokonujących się gwałtownych przemian społecznych. Naturalistyczne systemy antropologiczne zawłaszczają sobie często prawo do redukcyjnego ujęcia małżeństwa i rodziny, a także do ataków i manipulacji. Ten problem znajduje się także w centrum zainteresowania polskich dokumentów katechetycznych.

Osiągnięciem merytorycznym Doktorantki, stanowiącym jednocześnie „novum” rozprawy, jest ukazanie w jakim stopniu apologia małżeństwa i rodziny obecna jest w nauczaniu religii w liceum. Istotne znaczenie posiada fakt, że Autorka koncentruje swoją uwagę nie tyle na działaniach obronnych, ale na ukazywaniu wartości i znaczenia małżeństwa i rodziny. Temat dotyczący badań nad zmieniającym się społeczeństwem jest ciągle aktualny, bowiem katecheza nieustannie winna uwzględniać człowieka i warunki w których wzrasta i się wychowuje, aby jeszcze skuteczniej realizować cel, którym jest budowanie ścisłej relacji z Chrystusem.

Badania prowadzone na pograniczu nauk społecznych i katechetyki często natrafiają na trudności interpretacyjne, wynikające z odrębności tych nauk. Znajomość zarówno uwarunkowań polityczno-społecznych jak również podstaw teologicznych i katechetycznych sprawiła, że Autorka recenzowanej rozprawy odnalazła właściwy fundament i przeprowadziła refleksję naukową kompetentnie.

Mimo różnorodnego materiału badawczego, Doktorantka utrzymała zwartość i spójność pracy. Recenzowana rozprawa stanowi logiczną, przejrzystą i zwartą syntezę. Chociaż z tekstu pracy nie wyłania się jedna zasada porządkująca materiał, to jednak dzięki zdolnościom syntetycznym Autorki, praca jest spójna i klarowna.

Duże znaczenie dla ocenianej rozprawy doktorskiej posiada zakończenie, zawierające nie tylko podsumowanie i próbę oceny, ale także wnioski i postulaty dotyczące apologii małżeństwa i rodziny. Autorka wskazała propozycje katechetycznego zastosowania wyników swojej pracy jako pewnych elementów w nauczaniu religii katolickiej. Formułowała ona wnioski precyzyjnie i dokładnie. Dzięki temu praca zyskała na wartości merytorycznej.

Reasumując ocenę merytoryczną należy stwierdzić, że rozprawa doktorska mgr lic. Michaliny Kędzierskiej daje całościowe spojrzenie na problem apologii małżeństwa i rodziny w nauczaniu religii katolickiej w liceum ogólnokształcącym. Praca daje dużą ilość solidnej informacji i prowokuje do dyskusji. Przedstawione w pracy wyniki badań mogą być pomocne współcześnie w realizacji procesu wychowywania człowieka. Stąd zgłaszam postulat opublikowania rozprawy doktorskiej w formie książkowej po dokonaniu pewnych korekt językowych.

3. Ocena formalna rozprawy

Temat rozprawy doktorskiej jest aktualny i interesujący. Problem został właściwie sformułowany i konsekwentnie we wszystkich elementach pracy rozwiązywany. We wstępie do rozprawy doktorskiej Autorka wyjaśniła pojęcia rodzina, małżeństwo, natomiast pominęła wyjaśnienie pojęcia apologia. O jego znaczeniu czytelnik dowiaduje się dopiero w rozdziale czwartym. Podział pracy na rozdziały jest logiczny i przejrzysty. Dotyczy to także podziału poszczególnych rozdziałów na paragrafy. Zwięzłe wprowadzenia do rozdziałów czynią zadość wymogowi jasności układu i podziału treści w rozdziale. Autorka nie zachowała jednak konsekwencji w zastosowaniu sumarycznych ujęć pod koniec każdego rozdziału (występują one tylko w rozdziale trzecim, czwartym i piątym). Jednakże wprowadzenie podsumowań na końcu każdego rozdziału nadałoby dysertacji większej przejrzystości.

Dla rozprawy naukowej kluczowe znaczenie posiada baza źródłowa i literatura. Należy stwierdzić, że Autorka recenzowanej rozprawy skonsultowała dużą ilość źródeł. Wyrazem tego jest 11- stronicowa bibliografia, którą tworzą liczne źródła (nauczanie papieży, dokumenty Kościoła powszechnego, dokumenty Kościoła Polsce, dokumenty programowe katechezy) oraz literatura uzupełniająca. Także wstęp i zakończenie zostały starannie wykonane.

Refleksja naukowa mgr lic. Michaliny Kędzierskiej jest rzeczowa i przejrzysta w referowaniu i analizowaniu faktów. Na korzyść recenzowanej rozprawy przemawia także zdolność koncentrowania się Autorki na istotnych kwestiach rozwiązywanego problemu. Poprawny jest także język rozprawy. Jest on zwięzły i jasny. Pomimo dużej troski Doktorantki o staranność pracy, znajdują się w niej pewne błędy adiustacyjne, które należy poprawić przy wydaniu pracy drukiem.

Przypisy w recenzowanej rozprawie, wykonane w systemie przecinkowym, są konsekwentnie stosowane w całej pracy. Niektóre przypisy słusznie zawierają informacje i cytaty, które dokumentują przeprowadzone w pracy analizy, ale ich wartość naukowa nie kwalifikuje się do zamieszczenia ich w tekście głównym rozprawy. Pozostawienie wszystkich wypowiedzi źródłowych i cytatów, nawet o charakterze drugorzędym w tekście zasadniczym obniżyłoby walor naukowy tekstu.

Problematyka rozprawy prowokuje do kontynuowania dyskusji w celu rozwinięcia jeszcze niektórych jej wątków.

1. Przygotowanie młodzieży do dojrzałości osobowej, czy życia społecznego jest zadaniem wielu różnych środowisk. W związku z tym pytanie: co specyfikuje, wyróżnia wychowanie chrześcijańskie w rodzinie?

2. Jakie są najczęstsze trudności związane z wychowaniem młodzieży i możliwości ich rozwiązywania.

4. Wniosek końcowy

Sumując poczynione wcześniej uwagi należy podkreślić, że recenzowana rozprawa doktorska mgr lic. Michaliny Kędzierskiej jest opracowaniem ważnego obszaru z zakresu katechetyki. Autorka rozprawy wykazała się znajomością warsztatu naukowego, umiejętnością stawiania problemów naukowych i ich weryfikacji oraz zdolnością wykorzystywania różnych źródeł w rozwiązywaniu podjętego problemu pracy.

Praca doktorska mgr lic. Michaliny Kędzierskiej jest dojrzałą tak pod względem merytorycznym jak i formalnym i spełnia wszystkie warunki stawiane w odpowiednich przepisach państwowych i kościelnych pracom doktorskim. Dlatego stawiam wniosek do Rady Dyscypliny Nauk Teologicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego o dopuszczenie mgr lic. Michaliny Kędzierskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

S. dr hab. Halina Wrońska, prof. KUL

Lublin, dnia 02 maja 2023 r.